

DIMENSIUNEA ETIMOLOGICĂ A CONCEPTULUI DE BILDUNG ÎN CULTURA GERMANĂ

Lilia LUPAȘCU, lector asistent

Summary

Bildung is a process which starts with the first moment of human life and ends only when we die; this is “socialization”. It means the processes of formation and development of a personality in the interdependence of the environment which is mediated socially and physically. The view of socialization considers a child’s education mainly under the perspective of moulding him or her to a social and civilized being by omitting other important components like the historic dimension. The question for meaning, corporeality, personal biography, etc.

„Menschen sind wir eher, als wir Professionisten werden! Von dem, was wir als Menschen wissen und als Jünglinge gelernt haben, kommt unsere schönste Bildung und Brauchbarkeit für uns selbst her, noch ohne zu ängstliche Rücksicht, was der Staat aus uns machen wolle. Ist das Messer gewetzt, so kann man allerlei damit schneiden.“

Johann Gottfried von Herder

Concept specific, elaborat și valorificat în filozofia și pedagogia germană, intraductibil datorită complexității sale istorice, interpretabil sincronic și diacronic, definit în termeni de cultură, formare, educație, instruire. Are un sens global și deschis, care nu se reduce la educația profesională sau la o simplă operă psihologică desfășurată instituțional la nivel de „închipuire” sau de „ideologie”. Etimologic, concentrează o combinație originală între acțiunea verbului, a crea, a construi (imaginar), a forma (bilden) și produsul acestuia, exprimat prin substantivul das Bild – tablou, imagine a unei realități psihosociale complexe, reflectată istoric prin diferite mijloace teologice, filozofice, pedagogice, artistice, științifice, tehnice etc. Angajează „un înțeles activ de «creare» și «formare», cel mai pregnant exprimat în imaginea olarului care dă formă unui vas din lutul amorf, sens transferat apoi și creației spirituale”. Evoluează, astfel, dincolo de sensul religios inițial, un sens „mai degrabă pasiv, care provine din teologia Genezei”, conform căreia „Dumnezeu l-a creat pe om după chipul și asemănarea sa”. Conceptul modern și postmodern de Bildung evidențiază capacitatea omului de autoformare prin cultură, prin educație.

Bildung, abordat la nivel de concept pedagogic, are o semnificație complexă, situată la linia de intersecție istorică dintre cultură, instruire, educație, formare, cu deschidere amplă spre toate zonele spiritualității socioumane. Este centrat asupra formării, înțeasă ca funcție activă a educației, cu caracter general, obiectiv, permanent, angajată profund, intern, individual, ca sursă originală, dar și ca normă socială a autoeducației. În această perspectivă, conceptul de Bildung **nu** se reduce la: a) educația profesională realizată după scopuri externe; b) cultura tratată în sociologie (inclusiv în sociologia germană, vezi conceptul de Kultur) ca o creație umană opusă naturii, prin operele sale ierarhizate valoric. În sensul specific filozofiei și pedagogiei germane, conceptul de Bildung definește formarea ca funcție activă, generală a educației, bazată pe toate valorile culturii, care includ și resursele, valorile naturii, angajate individual și social, în sensul dezvoltării fiecărei personalități umane la un nivel superior, posibil și necesar prin autoformare/ autoeducație.

Din perspectivă istorică, Bildung este la origini un termen teologic, care are semnificația de „zidire spirituală”. Ulterior, la granița dintre secolele XVIII-XIX, termenul a fost conceptualizat prin „preluare în limbaj iluminist pedagogic”, dobândind în modernitate „un sens emfatic, autoreflexiv”. Evoluția sa semantică, înregistrată în timp, între modernitatea timpurie și cea avansată, orientate spre postmodernitate, a condus la o extindere și aprofundare a conceptului de cultura/bildung care „a ajuns să vizeze formarea individului și garantarea unicității lui în interiorul societății tocmai prin socializare”, bazată pe valorificarea tuturor resurselor sale naturale, biologice și psihologice.

Originalitatea conceptului pedagogic de Bildung este confirmată istoric, prin preluarea tradiției teologice a termenului și prelucrarea sa la nivel de „religie seculară”, de pietate, modern, într-un cadru

spiritual activizat, tipic protestantismului, în care „canonul îndoielilor morale devine rețeta personală de angajamente statutate prin muncă”.

Analiza conceptului de Bildung valorifică resursele epistemologice ale cercetării istorice și hermeneutice, fundamental necesară în contextul științelor socioumane. Identificarea și valorificarea sensului specific pedagogic al termenului de Bildung implică o metodologie de cercetare istorică bazată pe analiza relației dintre: a) concepte și semantica lor evolutivă; b) istoria socială – istoria conceptelor; c) istoria evenimentelor – istoria conceptelor, „cele două abordări fiind în tensiune, dar și în interdependență”; d) evoluția societății – reflectarea lingvistică a acestei evoluții, „caracteristică a timpului istoric care reproduce perpetuu tensiunea” existentă la acest nivel; e) interpretare sincronică – diacronică a conceptelor și a faptelor istorice semnificative, abordabile la nivelul a două strategii complementare de cercetare istorică.

Analiza semantică, susținută și din perspectiva istoriei sociale a conceptului, confirmă faptul că „Bildung este un termen specific german care își găsește cu greu un echivalent în alte limbi”. Explicația provine din faptul că „limbile germanice și slave” nu au preluat „tezaurul terminologic greco-latin” ca sursă principal de îmbogățire a limbajului filozofic, teologic, umanist, juridic etc. Anumite concepte din zona social-politică și pedagogică (precum cel de Bildung) „au fost create pe teren propriu, neputând fi traduse pur și simplu din latină, așa cum au procedat alte limbi europene (franceză, italiană, engleză etc.). Dificultățile asumate au fost compensate prin faptul că au stimulat inovația, exemplară la nivelul construcției unice a conceptului german de Bildung”.

Ca tip de construcție epistemologică, Bildung este raportabil la un alt „concept fundamental” al limbii germane – istoria. Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, cele două concepte „s-au îndepărtat atât de mult de contextul general european, încât pot fi privite ca o contribuție specific germană la experiența revoluționară care susține modernizarea socială, prin: a) trecerea de la abordarea plurală a realităților reflectate pasiv, reproductiv sau descriptiv, narativ (istorii, culturi)” la „singulare colective în care coexistă modul activ și reflexiv de realizare a semantismului” (istorie, cultură/ Bildung); b) tratarea istoriei ca „spațiul empiric al evenimentelor istorice” (religioase, politice, economice, pedagogice, culturale, comunitare etc.), dar și ca „spațiul lingvistic în care sunt enunțate reflecțiile referitoare la aceste evenimente și la istoria însăși”; c) abordarea diferită a culturii, nu ca „o formă prestabilită care trebuie pusă în practică”, ci ca „o stare procesuală, în permanentă remodelare, datorită reflexivității care o animă”.

De la acest nivel pot fi deduse două principii/axiome ale definirii istorice a culturii concepută ca Bildung / formare / educație / autoformare / autoeducație: a) cultura este atât procesul producției creatoare, cât și rezultatul producției creatoare (formulă adoptată după Goethe); b) cultura este în strânsă interdependență cu istoria; „de la Herder încoace, istoria nu mai poate fi înțeleasă fără cultură/ Bildung, la fel nici cultura/ Bildung fără istorie”.

În plan istoric, este evidențiată evoluția conceptului de Bildung, „lansat în Evul Mediu de unul din primii mari mistici speculativi – Johannes Eckhart (1260-1327) – cu semnificația formării omului de către Dumnezeu”. Afirmarea sa în limbajul de specialitate este realizată în secolul al XVIII-lea „prin operele iluministilor”. Bildung „devine un termen-cheie pentru pedagogie ca doctrină a educației și instruirii într-o viziune mai largă a culturii, separând omul luminat, educat, știutor, de tenebrele teologice și de închistarea clasei dominante”. Are drept conținut toate laturile educației (morale, practice, fizice), analizate de „pedagogie sau de știința educației”, subordonate unui scop care vizează formarea și dezvoltarea „omului însuși” ca ființă liberă, „capabilă de a avea prin ea însăși o valoare internă” (Im. Kant, *Tratat de pedagogie. Religia în limitele rațiunii*, trad.1922). Reprezintă „maximumul și cea mai echilibrată dezvoltare a forțelor proprii” ale educatului. În această perspectivă, la începutul secolului al XIX-lea, este propus de Wilhelm von Humboldt ca model de proiectare a sistemului de învățământ din Prusia, care are în vedere „dezvoltarea fiecărui individ în raport cu capacitățile sale și cu cerințele

sociale”. Evoluțiile ulterioare, delimitate istoric în secolele XIX-XX, prelungite până în prezent, confirmă semnificația Bildung-ului de: a) „concept central al noii antropologii și pedagogii a umanismului”; b) „concept complex cu impact major asupra dezvoltării gândirii și practicii educaționale europene în general și a celei germane în special”.

Bibliografie

1. Becker, C.H., *Das Problem der Bildung in der Kulturkrise der Gegenwart*, Leipzig, 1930.
2. Benner, D.,F. *Geschichte der Pädagogik. Vom Beginn der Neuzeit bis zur Gegenwart*, Reclam, Stuttgart, 2011.
3. Bontaș, Ioan, *Pedagogie*, Editura ALL, București, 1994.
4. Cojocaru-Borozan, Maia, *Teoria culturii emoționale*, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, 2010.
5. Cristea, Sorin, *Curriculum Pedagogic*, I, Editura Didactica și Pedagogică R.A., 2006, 2008.
6. Cristea, Sorin, *Dicționar enciclopedic de pedagogie*. Volumul I, Editura Didactica Publishing House, București, 2015.
7. Cristea, Sorin, *Pedagogie generală*, Managementul educației, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București, 1996.
8. Cucoș, Constantin, *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași, 2002.